

Sinikka Torkkola

UUDEN NIMEN AIKA

Kolmekymmentä vuotta sitten tämä lehden nimeäminen *Tiedotustutkimukseksi* oli luonnollista, sillä niin joukkoviestintää kuin journalismiakin tutkittiin ja opetettiin yliopistoissa tiedotusopin nimellä. Nykyisin viestintää ja mediaa tutkitaan niin viestintä- kuin media -alkuisilla laitoksilla. Tiedotusoppi-nimisenä ala on säilynyt vain Tampereen yliopistossa. Tiedotustutkimus on nimenä nyky-Suomessa vähintään outo, ellei peräti vanhentunut. Viestinnän tutkimuksen sisäpiirin ulkopuolella lehden nimi ei kerro mitään. Epäilen, että vain harva toisen alan tutkija tai opiskelija osaa yhdistää *Tiedotustutkimuksen* viestinnän ja median tutkimukseen.

Tunnettuus on tieteellisellekin lehdelle tärkeää. Tuntematon lehti ei houkuta uusia artikkelin tarjoajia eikä lukijoita. Se ei myöskään pääse osalliseksi yhteiskunnalliseen keskusteluun. *Tiedotustutkimuksen* levikki on pysynyt lähes paikoillaan, vaikka yhteiskunnallinen keskustelu mediasta ja median paikasta yhteiskunnallisena toimijana on ollut käynnissä jo vuosia. Samaan aikaa viestinnästä on tullut itsestään selvä osa erilaisten instituutioiden ja yhteisöjen toimintaa. Lehdessä julkaistut artikkelit ja muutkin kirjoitukset ovat tuoneet näihin keskusteluihin ja prosesseihin uusia, tutkimukseen perustuvia näkökulmia. Siksi on vahinko, ettei niitä tunneta nykyistä laajemmin.

Lehden nimen vaihtaminen ei tietenkään ole taikatemppu, joka tekee julkaisusta kertaheitolla näkyvän tieteellisen ja yhteiskunnallisen toimijan. Mutta lehden nimen vaihtaminen sellaiseksi, että se kuvaisi lehden sisältöä nykyistä paremmin, voisi olla pääteipiste lehden aktiiviselle syrjäytymiselle. Mikä sitten voisi olla lehden uusi nimi? *Viestinnän tutkimus* olisi modernisoitu versio nykyisestä nimestä, mutta kuivakka. Sitä paitsi viestinnän tutkimusta ei välttämättä yhdistettäisi median tai journalismin tutkimukseen. *Mediatutkimus* puolestaan jättäisi ulkopuolelle muun viestinnän tutkimuksen. Miten olisi *Viestintä & media*?

Lehden ja lehteä kustantavan Tiedotusopillisen yhdistyksen nimistä on vuosien varrella käyty lukuisia keskusteluja. Muutoksiin ei ole kuitenkaan ole haluttu ryhtyä, sillä tiedotusoppi-sanaa on pidetty tärkeänä perinteiden vuoksi. Mutta pitääkö perinteistä pitää kiinni, jos perinteet estävät toimimasta paremmin ja näkyvämminkin?

TUTKIMUKSELLA YHTEISKUNTAAN

Lehden nimen vaihtaminen helpommin muillekin kuin viestinnän tutkijoille avautuvaksi ei tarkoita kaupallistamista tai alistumista markkinavoimille. Suomenkielinen tieteellinen lehti pysyy pystyssä talkoiden, ei markkinoiden voi-

min. Uusi nimi, joka kertoisi lehden sisällöstä sisäpiiriä laajemmalle yleisölle, toisi näkyviin tutkimuksen yhteiskunnallisen merkityksen. Yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumien voi olla tutkimuksen näkökulmasta ongelmallista. Tutkimuksen yhteiskunnallinen paikka onkin ollut yksi niistä teemoista, jotka ovat menneiden kolmenkymmenen vuoden aikana pohdituttaneet myös tämän lehden pääkirjoittajia. Yhtäältä osallistumisella yhteiskunnalliseen keskusteluun tutkimus perustelee tarpeellisuuttaan. Toisaalta kiinnittyminen konkreettisiin mediapoliittisiin kiistoihin voi vaarantaa tutkimuksen vapauden. Tutkimuksen lähtökohtien, tavoitteiden ja tulosten avaaminen tutkijayhteisöjen ulkopuolisille voisi helpottaa tutkijan taiteiluja yhteiskunnallisen osallistumisen ja keskustelusta vetäytymisen välillä.

Viestinnän tutkimuksen yhteiskunnallista merkitystä punnitaan useimmiten käytännöllisen hyödyn kautta. Tiedotusopin ja sen seuraajan viestintätutkimuksen hyödyllisyyttä peilataan usein suhteessa journalismin käytäntöön: voidaanko tutkimusta hyödyntää journalismin tekemisessä tai journalistien koulutuksessa. Tästä, lähtökohdiltaan ihan asiallisesta kysymyksestä, on kummunnut tutkijoiden ja toimittajien molemminpuolista kyräilyä. *Tiedotustutkimuksen* yhtenä numerona jo yksitoista kertaa julkaistu journalismikritiikin vuosikirja on rakentanut siltaa journalismin tekijöiden, tutkijoiden ja yleisönkin välillä. Journalismikritiikin erikoisnumero on tuonut lehdelle, ainakin hetkellisesti, uusia lukijoita. Tämä kiinnostus kertoo, että *Tiedotustutkimuksella* voisi olla annettavaa muillekin kuin perinteisille lukijoilleen. Tiedettä lukevat muutkin kuin vain tutkijat ja yliopistojen opiskelijat. Mutta ensin heidän vain pitäisi löytää mediasta ja viestinnästä kirjoittava *Tiedotustutkimus*. Auttaisikohan uusi nimi tässä?

HISTORIAA KIRJOITAMAAN

Tiedotustutkimus perustettiin 30 vuotta sitten tiedeyhteisön tiedonvälittäjäksi ja julkaisukanavaksi pohjoismaisen tietokeskuksen Nordicomien aloitteesta. Nordicomista tuli myös lehden toinen kustantaja. Ensimmäisenä vuonna lehti ilmestyi uutiskirjeenä, mutta jo seuraavana vuonna ryhdyttiin julkaisemaan tieteellisiä artikkeleita, raportteja, lausuntoja ja kirja-arvioita. 1980-luvun kuluessa lehti kasvoi täysimittaiseksi tieteelliseksi aikakauslehdeksi; referee-arviointia ryhdyttiin käyttämään 1990-luvun alussa.

Tiedotustutkimus on keskeinen pala suomalaisen viestintätutkimuksen (oppi) historiaa. Vanhojen numeroiden pääkirjoitusten antama kuva lehden tekemisestä ja tiedotusopin oppialan monimuotoistumisesta on mosaiikki. Sen paloja järjestelemällä voisi kuvata juuri itselleen sopivan historiallisen kulun. Mosaiikissa on käytetty samoja tai samantapaisia paloja yhä uudelleen: monet teemat ovat toistuneet vuodesta toiseen: Suhde oman tieteenalaan historiaan ja muihin tieteesiin on noussut usean pääkirjoituksen aiheeksi. Samoin tieteen suhde käytäntöön ja tieteen tekemisen käytännölliset edellytykset ovat säännöllisesti askaruttaneet pääkirjoittajia. Säännöllisin väliajoin julkaisussa on muistettu pohtia myös lehden tekemisen vaikeutta. Ongelmia on ollut kaksi: Ensinnäkin lehden talous on ollut lähes aina tiukalla. 1980-luvulla lehden joidenkin numeroiden sivumäärää pienennettiin kustannussyistä, kerran lehti oli jopa jäädä kokonaan ilmestymättä rahapulan vuoksi. Toiseksi tarjottujen artikkeleiden taso ja määräkin on huolestuttanut lehden tekijöitä säännöllisesti.

Pääkirjoituksia ja lehtiä lukemalle lehden tekemisen iloista ja suruista saa kuitenkin vain pintapuolisen kuvan. *Tiedotustutkimusta* on ollut tekemässä kolmetoista päätoimittajaa, joista kuusi on ollut naisia. Toimitussihteereitä on ollut kaksitoista ja heistä naisia on ollut kolme. Toimittajina, toimituskunnan jäseninä ja artikkeleiden arvioijina on ollut useita kymmeniä tieteen talkoolaisia. Heidän tarinansa pitäisi saada talteen, jotta kuva *Tiedotustutkimus*-lehestä ja sen kustantajasta Tiedotusopillisesta yhdistyksestä ei jäisi kovin valjuksi. Jos nyt ryhdyttäisiin toimeen, niin olisikohan lehden ja yhdistyksen historia kirjoitettu 2013, kun Tiedotusopillisen yhdistyksen perustamisesta tulee kuluneeksi 40 vuotta tai vaikkapa vasta vuonna 2017, jolloin ilmestyy lehden 40. vuosikerta. Yksi kaukainen mahdollisuus olisi vuosi 2023, jolloin Tiedotusopillinen yhdistys täyttää 50 vuotta.

KÄÄNTEISTÄ OPIIHISTORIAAN

Tämä numero on lehden 30-vuotisjuhlanumero. Pyysimme numeroon artikkeleita suomalaisen viestintä- ja mediatutkimuksen käännteistä. Tutkimuksen arkipuheessa on luontevaa ja helppoakin puhua erilaisista käännteistä. Viestintä- ja mediatutkimuksen nykytilaa kuvatessa kielellinen käänne tai jonkun muun käänteen rajapyykki näyttää selvältä: oli tutkimusta ennen sitä ja sen jälkeen. Perusteellisempi paneutuminen käännteisiin osoittaa tapahtuneen erittelyn ja määrittelyn vaikeuden. Mistä jokin tutkimuksellinen ote oikein sai alkunsa ja mihin joku päättyi? Rajat hämärtyvät ja asettavat kyseenalaiseksi arjen käännepuheen.

Mutta käännteet myös kiehtovat. Niiden avulla saa kiintopisteitä, joista voi sirpaleista tutkimusta hahmottaa. Tässä numerossa kiintopisteitä rakennetaan neljän artikkelin kautta: Anu Koivusen erittelee affektiivisen käänteen paikkaa suomalaisessa tutkimuksessa. Joel Kuortti, Anne Mäntynen ja Sari Pietikäinen puolestaan pohtivat kielellisen käänteen merkitystä. Tarmo Malmberg esittelee Ilkka Heiskasen televisiosta tekemiä tutkimuksia ja arvioi niiden annin 1980-luvulla tehdyistä suomalaistutkimuksista parhaiksi. Veikko Pietilän artikkelissa etsitään tiedotusopin juuria Petter Forsskålin, Anders Chydeniuksen, A.I. Arwidssonin ja J.V. Snellmanin tuotannoista.

Tarve kutsua kirjoittajia erittelemään käännteitä kertoo myös alan oppihistorian tutkimuksen puutteesta. Miten suomalaisessa viestinnän, median ja journalismin tutkimuksessa on tultu nykytilaan? Millaisia ovat nuo käännteiksi mielletyt paikat? Miten jostakin on tullut vallitseva näkökulma ja miksi joku on jäänyt marginaaliin? Oppihistoriallinen tutkimus on välttämätöntä, jotta voimme ymmärtää nykyisyyttä ja suhdettamme kansainväliseen viestinnätutkimuksen kenttään. Nyt on paitsi uuden nimen aika myös aika perata omia juuria.